

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Analysis Methodica Ivris Pontificii

Venator, Daniel

[S.l.], 1579

VD16 V 541

De Testibvs Et Attestationibus. Titulus XX.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63204](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63204)

ita quòd ex temporis & loci varietate veritas causa va-
riet, tunc testes in tempore & loco singulares non probant.
Sin verò ad substantiam actus, ad articulum cause prin-
cipalis, tempus & locus non sint necessaria, singularitas in
huiusmodi qualitatibus testibus non nocet, & dicit Bald.
in l. actor, C. de probat: quòd si eadem veritas reluceat,
tunc procedit ratio concordia in testibus singularibus, licet
varijs medijs percepta.

DE TESTIBVS ET ATTE- stationibus.

Titulus XX.

Continuatio.

INter omnes probationum species efficacior
est illa, quæ fit per testes, quorum fides ad ali-
cuius rei dubiæ confirmationem inuocatur, &
illud, extr. de præsumpt.

Qui sunt Testes?

Testes appellantur personæ, quarum dictis &
testimonio Actor vel Reus ad fidem alicuius rei
fauendam vtitur, Socin. conf. 39. num. 10. vol. 1.

Quæ causa Efficiens.

Admissio, citatio & coactio iudicis. Hoc enim
generale est, omnes, quibus non specialiter inter-
dicitur testimonium, neq; qui vlla lege à dicendo
testimonio excusantur admittendos, citandos,
& cogendos esse, l. 1. ff. eod. Spec. de test. §. 1. nu. 96.
Sunt autem quidam, etsi à parte in iudicio quasi
testes nominati sint, tamen ex causa non admit-
ten-

tentur, vel, si admittantur, tamen non citantur,
& si citentur, tamen quandoque ad perhiben-
dum testimonium non coguntur. Circa primū
nota versus in Hostiens. §. quis possit, eod.

*Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Fortuna, fides, in testibus ista requires.*

Primò igitur conditio impedimēto est, quò mi-
nūs quis ad testimonium dicendum admitta-
tur: vt seruus in dominum; nam sæpè seruus me-
tu dominantis supprimit veritatem, c. forus, ext.
de verb. significatione; nisi alijs probationibus
deficientibus: tum enim cum tormentis admit-
titur, 4. quæst. 3. Sexus: repellit mulierem à testi-
monio in criminali & testamento: non autem ci-
uili vel criminali; quod ciuilitèr intentatur. Et
ratio est. Quia varium & mutabile semper est
mulier: nec præsumitur firmum aliquod & con-
stans testimonium producere, c. de crimine, 15. q.
3. & c. forus, §. vlt. extr. de verb. sig. Admittitur
tamen secūdum Canones, si de crimine ciuilitèr
(vt dixi) vel in modum denuntiationis, vel in-
quisitionis seu exceptionis, agitur etiam parti-
ceps criminis & contra clericos, c. quoniam, &
c. tam literis, extr. eod.

Ætas: causa est prohibitionis testimonij feren-
di in pupillo, l. 2. ff. de testi. nisi agatur de crimi-
ne læsæ maiestatis: tunc enim de minore 14. an-
nis quæstio haberi poterit, eiusq; testimonium
admittetur, l. de minore, ff. de quæst. Alioqui mi-
nor viginti annis in causa criminali testis esse
non potest, l. in testimonium, ff. de testibus:
Sed nunquid pupillus factus pubes possit te-
stificari de his, quæ vidit in pupillari ætate?

cre

crebrior opinio est, quòd possit, secundum glof. super verbo contigerit, in l. ad testium, ff. de test. & glof. super verbo, neq; impubes, §. testes autē, in ff. de test.

Discretio: in testimonijs desiderata, repellit furiosos, mēte captos, & huiusmodi homines mentis sensu priuatos, c. quia non sentit, 3. q. 7. c. vlt. extr. de succes. ab intest.

Fama: impedit admissionem infamium. Vt sunt damnati publico iudicio, qui, ob testimonium dicendum, vel non dicendum, pecuniam accepisse iudicati conuictiq; fuerint, damnati re-petundarum, aut, ob crimen famosum, aut calumniam, aut adulterium, ob vitæ turpitudinem senatu moti, hæretici, mulier, quæ corpore questum palàm facit feceritq;, & omnes infames, quos leges seculares infames esse asserunt, & ex Iulia iudiciorum publicorum à perhibendo testimonio arcet, c. constituimus, 3. quest. 5. & l. 3. ff. eod. Nonnunquam tamen hæreticorum testamentaria testimonia, & quæ in vltimis elogijs, vel cōtractibus cōsistunt admittuntur, propter vtilitatem necessarij vsus, ne probationum facultas angustetur, l. pen. C. eod. Denique, ratione consanguinitatis testimonij ferendi extat prohibitio: vt est inter personas ascendalis lineæ, & proximiores collaterales, sub quadam distinctione, vt ex sequentibus patebit, pater enim in testimonio filij de peculio testantis testis esse potest, similier & frater, l. qui testamento, ff. de testamento. Parentes quoque, fratres & cognati vtriusque sexûs in testificatione suorum, ad matrimonium coniungendum, vel dirimendum, ad-

admittuntur. Nec obstat quòd dicitur, patrem filio, vel filium patri, idoneum testem esse non posse, l. testis idoneus, ff. de test. Hoc enim in criminalibus causis & contractibus obtinet, non autem in matrimonio coniungendo, vel disiungendo, ex ipsius coniugij prerogatiua. Atqui hoc à fratribus distinguuntur parentes & liberi, quòd parentes vtriusq; sexus & liberi, siue volentes, siue nolentes, pro se vel aduersum se prohibeantur testimonium dicere, l. parentes, C. de testibus: Frater autem contra fratrem, nec in ciuili, nec in criminali causa testimonium dicere cogitur. Volens autem contra fratrem testificari in nullo iudicio repellitur; lex enim Iulia solùm dicit, non cogi inuitos, volentes autem non prohibet, l. lege Iulia, ff. de testibus. Quòd si autem frater pro fratre testificari velit in criminali causa, nõ, nisi in defectum aliorum testium, admittitur, Panor. in c. cum dilectus, extr. de elect. sed in ciuili indistinctè testimonium fert: nisi vterq; fratrum sub vnius sint potestate cõstituti, aut communi victu ac vitæ consuetudine vtentes vnà degant, eisdemq; ædibus commorentur, l. 2. C. eod. Eo enim casu domestici & familiares sunt, quorum testimonium iure ciuili improbatur, c. in literis, extr. eod. l. 2. C. eod. Familiæ appellatione, omnes, qui in seruitio sunt, continentur, etiam liberi homines bona fide seruietes. Vel qui in potestate sunt, vel qui cum illo, à quo producuntur: commorantur, secundùm glos. c. 1. 3. q. 5. c. insinuante, extr. de off. iud. deleg. Domestici dicuntur, seruus, colonus, adscriptitius, familiaris, libertus, & mercenarius, qui operas

A a suas

suas alicui locat, l. vlt. §. sanè enim, C. de his qui ad Eccles. confug. l. respiciendum, §. furta domestica, ff. de pœnis. Ob probationis tamen inopiam & difficultatem, etiam horum testimonium quandoq; recipitur, Pan. in c. fin. extr. eod.

An autem subditi testes esse possint in causa Principis, cuius potestati sunt subiecti? Et videtur quòd non. Quia idonei non sunt testes, quibus imperari potest, vt testes fiant, l. idonei, ff. de testibus. Nam & tales testes sunt adhibendi, qui omni gratiæ & potentatui fidem possunt præponere, l. 4. C. de testib. Tamen propter vtilitatem necessarij vsus, & ne probationum facultas angustetur, Rex, Dux, Comes, cæteriq; iurisdictionem habentes subditos suos in testimonium producere poterunt. Quia persæpè huiusmodi personæ aliter quàm per subditos probare nequeunt. Et licet idoneus testis, cui imperari possit, vt testis fiat, non reputetur, d. l. idonei: tamen illa obtinet in eo, cui imperari potest, ratione dominicæ vel patriæ potestatis: non autem in eo, cui imperari potest, ratione iurisdictionis tantum, &c.

Quid aut, si causa respiciat commodum publicum & in consequentiam testium productorum priuatum? Et communis Doctorum opinio est, admitti posse, si abj testes haberi non possint. Quia hîc non consideratur, quid in consequentiam veniat, sed quòd causa directò respiciat, Lat. in c. quoniam, ver. testium, num. 76. & 77. extr. de probat. Textus autem in l. nullus idoneus, ff. de testibus, intelligitur, quòd nemo in re sua priuata, vel cuius commodum & vtilitas ad se directò spectat, testificari possit: vt sunt, socius omnium
bo.

honorum, vel eius rei, quæ petitur, & super qua testimonium ferendum est, commune enim esset lucrum: socius & particeps criminis, quia absolutio vnius alteri prodesset, l. quoniam liberi, C. de testibus: Actor, Reus, quorum causa agitur: debitor, venditor, ad quem periculum euictionis redit: patronus, iudex, procurator, executor, quibus etiam connumerantur, qui de domo producentis producuntur, Spec. tit. de test. §. 1. Dd. in l. omnibus, C. de testibus.

Ex illis autem, qui admittuntur, non autem euocantur, sunt, valetudinarij, senes, vel debilitate confecti, aut paupertate laborantes, vt non possint ad iudicis præsentiam adduci, & illi non sunt euocandi, sed ad testimonia eorum audienda, & dicta recipienda, idoneas personas mittet iudex, c. si quis testium, extr. eod. ita & ius ciuile ad personas egregias, eosque, qui valetudine impediuntur, domum mitti iusiurandum statuit, l. ad personas egregias, ff. de iurei. Item, si testes, illius iudicis iurisdictioni, vbi causa agitur, non sint subiecti, per subditum iuris citandi, & examinandi sunt, hoc est, admittit quidem iudex causæ, suæ iurisdictioni non subiectos testes, sed quia extra territorium vel iurisdictionem ius dicenti impunè non pareretur, l. extra, ff. de iurisdic. ipsos non citat, sed requirit iudicem loci, vbi testes degunt, vt testes examinet, atque recipiat. Alij verò: qui, licet admittantur, & citari possint, vt veniant testimonium perhibituri, inuiti tamen non coguntur: sunt senes, valetudinarij, milites, vel illi qui cum magistratu Reipublicæ causa absunt, vel quibus venire non

licet, l. inuiti, ff. eod. Senes intellige maiores 70 annis; illos enim onere publicorum munerum lex eximit, l. 3. ff. de iure immunitatis. Inuitos testimonium non dicere asserit Ulpianus. publicanos, qui quid à fisco cōductionis titulo acceperint, & eos, qui quid exercitui præbendo conduxerint, vel non detrectandi testimonij causa, aberint, l. inuiti, ff. de testibus.

Contra illos etiam consanguineos, qui lege Julia continentur, omnes excusantur, ne inuiti ad dicendum testimonium cogantur: ut sunt, aduersus socerum, generum, vitricum, priuignum, sobrinum, sobrinam, & eorum liberos, vel, qui his propiore sanguinis nexu iunguntur, (quam excusationem putat VVesenbec. hic vsq. in sextum vel septimum gradum extendi.) Item in patronum libertum, virum, uxorem, illorumque liberos, l. lege Julia, ff. de testi.

Et hæc iure civili obtinent, iure autem Pontificio multæ personæ ex illis, in veritatis eruendæ subsidium, ad dicendum testimonium compelluntur: scilicet, seruus, socius, mulier, & illi, qui necessitudine sanguinis sibi inuicem sunt de iuncti, parentibus & liberis, ob iuris fictionem, quæ à propria persona habentur, alij quoque ut iuris absurditas euitetur, exceptis, l. fin. C. de impub. sub. c. venerabilis, Canonistæ in c. 1. & c. cæterum, ext. de testib. cogend. c. peruenit, extr. de test. cog. Spec. penul. nu. 2. tit. de teste.

Quod est Obiectum?

Factum ipsum ciuiliū & criminalium causarum, non autem ius, quod ex ipso facto oritur.

Et

Et consuetudo, quæ legis vim habet: ea enim aliter, quàm per testes, probari non potest, c. testimonium, extr. eod. & c. 2. eod. in 6. Quoniam testes super articulis, qui ex substantia & corpore ipsius libelli, quò ad ipsum factum attine, tdesumuntur, ad eliciendam veritatem examinantur. Necius articulis comprehendendi debet, cùm ad articulum iuris nemo respondere obnoxius fit, multò minùs igitur super tali testis producendus & examinandus, Mynsing. obser. 88. cent. 5. secus est in positione super consuetudine, huic enim responderi debet. Ratio est. Quia, licet consuetudo vim legis habeat, & sic ius statuere dicatur, ipsa tamen quò ad actus ad inducendam consuetudinè requisitos multum facti habere intelligitur, c. ad Apostolicæ, & c. in aliquibus, ext. de decimis. Bal. l. 1. ver. super statuto, C. quæ sit long. consuetudo, glos. c. 2. ext. de consuet.

Quæ Forma?

Forma hîc considerari potest, vt consistat in recipiendis, producendis, & examinandis testibus, publicandis attestationibus.

Quæ Forma recipiendi & producendi Testes?

Regulariter, lite non contestata, non proceditur ad testium receptionem, & si recipiantur, frustratorius redditur processus: nisi cùm timeatur de morte vel absentia testium, vel ad æternam rei memoriam, ne veritas occultetur & probationis copia subtrahatur, vt notatur in c.

quoniam, extr. vt lite non contest. Quo casu si à parte Actoris, lite non contestata, testes fuerint recepti, eorum dicta in publicam scripturam rediguntur, nec partibus publicabuntur, donec lis fuerit contestata, & alij testes inducti. Verum, cum Reus citatus in iudicio adest, Actor vero contumaciter abest, tunc testes Rei recipiuntur, lite non, contestata & publicantur, ferturq; sententia, Specul. titul. de test. §. nunc tractemus, numer. 5. Iudex igitur, articulis, super quibus testes examinari debent, libello congruentibus acceptis, terminum, intra quem producens producat suos testes, assignet: intra quem si omnes non produxerit, secundum statuat, vel etiam, si opus fuerit, tertium, quartam autem dilationem, ad productionem faciendam, absque solennitate legali, non concedet. Quæ talis est: vt, præstito à litigatore sacramento, quod nec ipse, nec quisquam omninò suorum, puta, aduocatus, vel procurator, testificationes explorârit, quodque nulla doli aut calumniæ, sed necessariæ probationis causa, quartam dilationem petat, Spec. titul. de teste, §. qualiter autem, & c. vltra, & c. in causis, extr. eod. Terminus autem productionis testium erit spacium sex septimanarum, intra quod spacium termini præstituti loco concessum, iudex, vel is, cui examinatio testium commissa est, testes iudicialiter admissos, ad locum & diem certum citet, illudque, admissis simul articulis probatorijs & nominibus testium aduersario denunciât, certificet producentem. Qui si statuto die compareat, præsentem aduersario vel,

eo contumaciter absente, legi nomina testium, eosq; prestito veritatis iuramento, ad totam causam examini subijci petat. Post hæc iudex, vel is, cui id negotij commissum est, facta de exceptione contra testes producenda solita protestatione, & interrogatorijs per se, vel per procuratorem ab aduersa parte non producenti sed iudici exhibitis testes recipiat, atq; præstationem iuramenti imponat. Quæ quidem, ad euitandam præscriptionem, quæ producenti obesse possit, intra terminum productioni præstitutum, expediri debent: licet post terminum testes sigillatim examinis rigori subijciantur, c. quanquam, 14. q. 2. c. vidua, 20. q. 1. c. induciæ, 3. q. 3. l. penu. C. de testibus.

Quæ Forma examinandi testes?

Præuia citatione, & iuramento, de dicenda veritate, à testibus exacto, iudex sigillatim cui libet testium præstiti iuramentum memoriæ refricet, eiusq; grauitatem & periurij pœnas explicando, ne se huiusmodi pœnis & maledictioni subijciant, admoneat, super omnibus articulis à producente oblatis (nisi aliud placeat) & interrogatorijs ab aduersario iudici exhibitis, adiuncto tantùm notario, qui omnium dicta consignet, à quolibet seorsim, & secretò veritatem exquirat, c. venerabili, extr. eodem, c. nuper nobis, & c. significauit, eodem. Examinet de omnibus circumstantijs: videlicet de causis scientiæ, persona, loco, tempore, visu, auditu, credulitate, fama & certitudine. Debet enim testis dicti sui, & scientiæ causam

in medium proferre, si de hoc fuerit interrogatus, nam solam testationem prolatam, nec alijs legitimis adminiculis causam probatam, nullus est momenti. Causam autem scientiæ assignabit per illum corporis sensum, quo percipitur id, de quo interrogatur, vt visum, auditum, vel alium. Imò etiam de minutissimis circumstantijs, de vestitu, de vestium colore, cæterarumq; rerum exactissima qualitate indagabit: vt scilicet explorare possit, num suspectorum testimonij fides adstipuletur. Oportet enim iudicantem cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere, 3. q. 5. secundum glos. in ver. ex tempore, §. in testibus, 4. q. 3. & glos. super ver. causam, §. licet dudum. Postquam iudex testem examinavit præcipiet ei, ne alteri partium quicquam illorum, quæ dixit ante publicationem reuelet. Nota etiam, quòd iudex si articulos, & interrogatoria impertinentia aduerterit, illis reiectis, super eo, in quo cardo principalis negotij consistit, testes examinare possit, si tamen in tota causa iuratum sit, Ioannes An. in c. præsentium, eod. in 6.

Quæ Forma reproducendi Testes?

Si producens eosdem testes, ob examinis obscuritatem, vel nullitatem, reproducere, vel alios super eisdem articulis inducere velit, hoc ei, intra terminos tribus productionibus vel dilationibus datos, cum obseruatione horum, quæ obseruanda in productione notauimus, conceditur, l. repeti, ff. de quæst. c. constitutus, c. cum clamor, & c. per tuas, extr. eod. Si tamen nulla causa

causa obscuritatis, vel nullitatis, subfit, tanquam suspectus reproducere testes volens repellitur: nisi super nouis articulis dependentibus ex veteribus reproducantur. Manifesti enim iuris est, ante edita testimonia, vel didicita testificata, licere alicui trinas productiones intra terminum à iudice productionibus præstitutum facere. Quarta autem productio absque solennitate legali, vt dixi, nõ permittitur, c. cum clamor, & c. 2. ext. eod. Spec. §. 1. num. 72. §. satis, num. 3. c. vltra, extr. eod. c. in causis, & c. seruafti, extr. eod. Quod non tantum de diuersorum testium productione, sed etiam eorundem testium reproductione, causa æquitatis ita suadente, accipiendum est.

QVÆSTIO.

*An examen Testium alteri committi possit? Et
quæ forma constituendi Commissarios,
atque Commissionis?*

Iudex potest committere examinationem absentium testium, iudici illius territorij, sub quo testes degunt, & mandare partibus, quod coram eo compareant: & hoc, siue testes ab Actore, vel Reo, ad probationem positionalium, vel defensionalium, aut alicuius instrumenti probationem producantur, per tex. in l. iudices, C. de fide instrumentorum. Sed, ex communi iudiciorum vsu Commissarij à partibus nominantur, nominati plerunque deputantur, vel in eorum

locum, si ex iustis causis suspecti allegantur, nec idonei iterum nominentur, ex officio alij conceduntur, cum potestate adiungendi notarium non suspectum, c. statutum, §. insuper, §. affessorum, §. notarium, de rescrip. in 6. Articuli, super quibus testes examinandi sunt, vnà cum commissione Commissario transmittuntur, qui postea partem aduersam, ad dandum sua interrogatoria, si velit, & ad videndum iurare testes: prætereà ipsos testes, ad testimonium in loco & tempore commo- perhibendum, citare debet, c. 2. extr. de test. & glos. ibidem in verb. testibus & Panormita. num. 10. Si citati comparere nolint, mandatis pœnalibus eos coërcebit, tot. tit. extr. de testib. cogend. Quòd si compareant iuramentum veritatis illis deferet: testis enim iniuratus nullam fidem facit, cum tota substantia depositionis testium in iuramento consistat, licet, ext. eod. Licet quandoq; partium consensu & voluntate hoc iuramentum remittatur, & potissimum, si testes sint personæ illustres, aut aliqua dignitate, vel officio publico, constituta, c. in tuis, extr. de testibus. Et est ratio. Quia iuramentum testis, respicit fauorem partis, contra quam producitur, vt scilicet veritatem dicat, nec est substantialis solennitas, ideò valet renunciatio, c. si diligenti, extr. de for. comp. Iuramento autem veritatis præstito, & examinatis, secundùm formam suprâ præscriptam, testibus, iidemque silentio imposito, Commissarius rotulum, siue attestations partibus non communicat, sed suo sigillo obfirmatum ad committentem transmittit, c. cum clamor, extr. eod. co-
ram

ram quo postea, ad instantiam partium, publicatio facienda est. Et sciendum, quod commissi-ones, ut plurimum in communi forma, puta: ad recipiendos testes tantum: raro in optima forma; id est, ad recipienda & transumenda instrumenta; decernantur. Sub communi autem forma ocularis inspectio comprehenditur, hoc est, ut Commissarius rem oculis subijciat, & in rem presentem eat.

Quæ Forma publicandi testium dicta, siue attestaciones?

Testibus productis legitimè examinatis, debent partes vltiori testium productioni, post terminum lapsum, renuntiare, quæ renuntiatio loco conclusionis est: & producens petere ut eorum attestaciones publicentur. Quod si & aduersarius in publicationem consentiat, nec producentis petitioni aliquam exceptionem obijciat: ut puta, quia ab his, quibus testium examinatio commissa fuit remissionem non esse factam, vel se omnes suos testes nondum produxisse: iudex, presentibus partibus vel contumaciter absentibus, ipse legat, vel precipiat alteri, ut legat publicè in iudicio dicta testium in tali causa receptorum. Absque aut contumacia, altera parte absente, publicari non debent, ob protestaciones in actu publicationis consuetas, quibus pars absens & non citata uti posset, Spec. §. satis vtiliter titul. de test.

Qui

Qui sunt Publicationis Effectus?

Primus est: Quòd, publicatis attestationibus nihil obijci potest in testium personas, nisi tribus casibus in c. præsentium, extr. eod. notatis.

1. Si iuratur, id ex malitia non fieri.
2. Si quis ante publicationem protestatione sibi in personas testium obijciendi facultatem reseruarit.
3. Quando ostédere potest, se, post publicationem, quod obijcere vult, didicisse.

Secundus effectus: Quòd, attestationibus publicatis, non liceat super, eisdem, seu directò contrarijs articulis alios, vel eosdem testes in principali causa producere. Excipit Specul. multos casus:

1. Si inter alias personas agatur, c. constitutus, extr. eod.
2. Si sit diuersus modus agendi, c. veniens, eod.
3. Si sit nouus articulus diuersus, pendens ex veteri, c. fraternitatis, ext. eod.
4. Si primæ attestations sint amissæ.
5. Si mutatur iudicium, & is velit, contra quem producantur testes, c. præsentata, extr. eod.
6. Si obscure & nulliter deposuerunt, d. c. cum clamor.
7. Si examinatio super quibusdam articulis fuerit omissa.
8. Si in causa matrimoniali, c. series, eod.
9. Si detur in integrum restitutio.
10. In causa appellationis, c. cum Iohannes, extr. de fide instr. alia enim videtur esse causa.
11. Publicatis testibus, possunt testes reprobatorij produci.
12. Etiam exceptio peremptoria proponi & probari.
13. Si testes sint recepti ad æternam rei memoriam, & publicati secundùm formam, traditam in c. significauit, extr. de testibus, & alia.

Tertius effectus est: Quòd, sicuti attestationibus

bus publicatis, non licet super eisdem, seu directò contrarijs articulis, alios, vel eosdem testes in principali causa producere: sic nec in causa appellationis de iure Canonico licet, iuxta tex. in Cle. 2. de testibus. Dicunt enim Canonistæ, quòd vtrobiq; eadem causa subornationis fit timenda: nec obstare, quòd in causa appellationis, non deductum deducere, & non probatum probare, licet. Hoc enim verum esse in articulis nouis, qui ex antiquis dependent, quia id ipsum etiam in prima instantia conceditur, iuxta c. cùm Iohannes, extr. de fide instrum. Qui autem dicantur noui articuli? Vide Specul. in §. satis vtiliter, num. 7. tit. de test. Qui quatuor modis nouum esse existimat. Quòd si testes non super certis articulis editis, sed simpliciter super quæstione totius cõtrouersia, producti essent, postea denuò produci non possent. cùm enim super tota causa generaliter & indefinitè protulerint testimonium, nullum postea censebitur dependens superesse, super quo denuò testes poterint produci, Panor. in c. fraternitatis, extr. de test.

Et licet suprà dicta iure Canonico obseruentur, contrarium tamen iure ciuili communi Doctorum opinione obtinere, testatur glos. in d. Cle. 2. eod. Quòd, scilicet, in causa appellationis noui testes super antiquis vel directò contrarijs articulis admittantur. Quam etiam opinionem Bald. & alij Dd. in l. per hanc, C. de temporibus appellat. firmis rationibus comprobant, eamq; in Camera Imperiali obseruatam testatur Myns. obseruat. 41. cent. 1. licet superiorem in iure Canonico fundatam opinionem veriozem putet,
per

per ea, quæ tradit Gui. pap. decis. 14. & 347. & consilio 37. vers. & idè salua, in 1. par. Maran. in Spec. iud. par. 6. in 6. actu, num. 22. ver. super tertia questione princip. Et latiss. Rol. à Val. conf. 45. num. 8. 14. & 20.

Quæ Forma reprobandi Testes?

Ante testium publicationem, & etiam post, tã dicta, quàm personæ testium, possunt per alios testes legitimos reprobari, dummodò id ante sententiam fiat, & ante publicationem de exceptionibus contra dicta & personas testium obijcendis vel reprobatione faciendâ protestatio facta fuerit, c. presentium, eod. in 6. c. licet, de probat. & c. 1. extr. de excep. Spec. in §. sæpè testes, tit. de test. Reprobare igitur intendens, dicat, ab aduersario productos testes, esse seruos, infames, criminosos, famosos, falsos, corruptos, vel alio modo illegitimos: quod varijs modis contingere potest, vt notat Specu. in §. 1. tit. de teste. Quæ probanda sunt per instrumenta, vel alios testes, qui reprobatorij dicuntur, d. c. presentium, extr. eod. c. licet, extr. de fimo.

Et potest Reus, contra quem testes producuntur, intra terminum ad reprobandum datum, primò eos per alios reprobare. Item Actor Rei reprobatorios poterit per testes alios reprobare, facta simili specificatione & declaratione criminum contra eos. Vltrà enim neq; Reus neq; Actor audiètur. Quia testes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, sed reprobatorios reprobatoriorum non licet, c. licet, dilectus, extr. eod.

Quis

Quis Finis & Effectus?

Vt veritas eruatur, & fides de causa principali iudici fiat. Fidem autē faciunt testes, si in testimonio prohibendo consentiant & concordent. Quod si contrarij sint, vel diuersi, iudex eos, quoad fieri possit, coniungat. Quoniam etiam testis, licet singularis, per se nihil probet, cum vni testi fides non sit habenda etiam si præclaræ curiæ præfulgeat honore, l. iurisiurandi, C. eod. tamen cum alio coniunctus plenam probationem facit. Coniungi autem plures imperfectæ probationes ad plenam fidem faciendam possunt, non in criminalibus, si ad pœnam corporalē, vel effectum puniendi agatur, sed in ciuilibus, si omnes probationes tendant ad eundem finem: siue sint eiusdem generis, vt sunt diuersi testes: vel diuersi generis, vt vnus testis cum fama, Felin. in c. cum causa, extr. de probat. & Myns. obseruat. 100. cent. 2. & obseruat. 33. cent. 5.

Quod si, ob nimiam discrepantiam, coniungi testes non possint, sed quiuis singulare quid quod cum alterius dicto non conuenit, deposuerit, omnes, etiam si mille sint, vnico testi, qui fidem nullam per se facit comparantur, c. cum dilectus, extr. de elect. & c. licet, extr. eodem. Si verò numero impari plures, pari tamen authoritate præditi, diuersas produxerint sententias, vel ipsum factum, super quo adhibiti, pariter non narrarint, iudex circumspectus & discretus motum animi sui, ex argumentis & testimonijs, quæ rei aptiora esse,

vel naturę negotij magis conuenire, comperitis confirmabit. Nec tam ad multitudinem testimonij, quàm ad sinceram testimoniorum fidem, & testimonia, quibus potiùs lux veritatis asseritur respiciet, c. præterea, extr. eod. c. in præsentia, extr. de renunc. l. ob carmen, ff. eod. Si testimonij, in authoritate, nulla est paritas, sequetur iudex testes, qui dignitate, fide, constantia, moribus, grauitate, nobilitate, alijs antecedunt. Potiùs igitur credet ingenuo, quàm libertino: seniori, quàm iuueni: honorato, quàm inferiori: nobili, quàm ignobili: masculino, quàm fœminæ: Decurioni, quàm plebeio: honesto quàm infami. magis locupletato, quàm egeno: magis alij, quàm amico vel inimico: veridico, quàm mendaci: moribus honestis prædito, quàm prodigo, vel luxurioso, de l. testimonij, ff. eod. 4. q. 3. d. c. si testes, §. testimonij, in nostra, extr. de fide inst. c. forus, ex de verborum sig. c. Ecclesia, extr. de elect. 2. q. 1. c. in primis, 3. q. 5. per totum. Si verò testes Actoris & Rei authoritate & conditione sunt pares, potius pro Reo sententia ferenda est; cùm promptiores esse debeamus ad absoluendum, quàm condemnandum, c. ex literis, extr. de probat: Nisi Actor fauorabilior sit Reo. Fauorabilior autem est, si consistat pro libertate, dote, testamento, legitimatione, pupillo, vidua, orphano, fisco, Ecclesia, vel alijs, pro alia re, seu persona fauorabili, l. inter pares, ff. de re iud. c. fin. extr. de re iud. Atqui hoc ipsum fauor, in dubio & in paritate operatur, ut potius pro Actore sit pronuntiandum: Non autem, vbi ex aduerso plenitè probatur, c. nouit, extr. de iud. c. necesse, 3. q. 9. c. quatuor, 11. quaest. 3.

Verum

Verum Mynfingerus, obseruat. 38. cent. 4. ad di-
 judicanda testium pugnancia testimonia tres gra-
 dus obseruandos asserit, scilicet: authoritatem
 personarum, qualitatem testimoniorum, & nu-
 merum testium. Primùm: personarum autho-
 ritatem & honestatem respiciendam ait: quæ in
 dignitate, moribus, & grauitate consistit, per l. 2.
 & 3. ff. de testibus. Secundò: si qualitas persona-
 rum par sit inter testes, respicienda esse testimo-
 nia, considerandumq; qualia sint: hoc est, quàm
 verisimilia, quàm naturæ negotij, de quo agitur,
 conuenientia, l. ob carmen, ff. de testibus. Ponde-
 randa etiam argumenta dictorum testium: hoc
 est, rationes, quibus dicta testium firmantur,
 Bald. in l. testium, C. eod. Tertiò: vt si testes, &
 personarum & testimoniorum fide sint pares,
 tum demum ad numerum testium recurren-
 dum, per tex. in nostra, vers. mandamus, extr. de
 test. & l. 3. §. eiusdem quoq; ff. eod.

Quæ Cognata?

Instrumenta, præsumptiones, fama, aliaque
 probationum species, de quibus suprâ, conscien-
 tia. vnde dicitur: conscientia mille testes, confes-
 sio propria, iuramentum, &c.

Quæ Adiacentia?

Iuramentum, præstatio sumptuum, compa-
 ritio, & similia, l. iurisiurandi, & l. quoniam, C.
 eodem.

Bb

Quæ

Quæ Pugnantiæ

Omnia ea, quibus testes ante, vel post attestationem publicationem, reprobantur, vel, quæ eorum dictis & personæ obijci possunt: ut qui sit seruus, libertus contra patronum, socius criminis, monachus, canonicus regularis, conuersus, vel alius religiosus, sub obediētia cōstitutus, mulier, impubes, mutus, surdus, furiosus, prodigus, ex interdicto, inimicus, conspirator, coniurator, parens, filius, fur, raptor, adulter manifestus, familiaris domesticus, excommunicatus, precio corruptus, confors litis, iudex, aduocatus, procurator, assessor, executor, actor, vel arbitrius in eadem causa, verbosus, inconstans, nullam causam dicti sciens, pauper, Iudæus, infidelis, graciosus, adulator, arenarius, vilis persona, subornatus, non cognoscens personas litigantium, rei inscius, ignarus, accusatus criminaliter, quod timore, odio, vel commodo, deposuerit, quod sit cohabitator inimicus, homicida, concubiniarius manifestus, incestuosus, hermaphroditus, laicus in causa criminali contra clericum, clericus in causa contra laicum, publicè pœnitens, vtrò se ingerens, non rogatus, publicis vinculis vel custodia detentus, seruus pœnæ, publico iudicio de calumnia damnatus, quod speret commodum, vel incommodum ex illa causa, mendax, consanguineus, affinis, falsus, redemptus, socius non iuratus, quod eius dicta sint obscura, ambigua per sensum aliquem, non declarata, negatiua, vacillantiæ, non congruentia, varia,

ria, præmeditata, composita, ad articulos & interrogatoria impertinentia & alia.

AXIOMATA ET SENTENTIAE.

Testimoniorum vsus frequens & necessarius est, & ab his præcipue exigendus, quorum fides non vacillat, l. i. ff. eodem.

In testimonijs dignitas, fides, mores, grauitas, examinanda est: & ideo testes, qui aduersus fidem suam testationis vacillant, audiendi non sunt, l. in testimonijs, ff. eod.

Circumspectus iudex atq; discretus motum animi sui ex argumentis & testimonijs, quæ rei aptiora esse comperit, confirmare debet, c. præterea, eod.

Vltra tertiam productionem non debent testes vltcrius produci in causa, nisi præstito ab eo, qui hoc postulat, iuramento, quod neq; per se, neq; per alium testificata subtraxerit, vel fuerit percunctatus, nec per dolum aut artem aliquam, quam productionem exposcat: sed, quia, quos desiderat de nouo producere, prius habere nequiuit, c. vltra, & c. significa. extr. eod.

Ob depositionis obscuritatem iterum examinari potest testis, ex iudicis officio, c. cum clamor, eod.

Testi non iurato non creditur, extr. eod.

Attestationes receptæ per arbitrum fidem faciunt in iudicio, c. presentata, eod.

Testes probatorios & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, sed reprobatorios reprobatoriorum non licet, c. licet dilectus, eod.

Personis grauibus fides est adhibenda, d. c. licet.

Post publicationem attestatorum ad petitionem producentis repeti testes non debent, nisi quando dolo, vel negligentia examinatorum super omnibus capitulis examinati non fuerint, c. per tuas, eod.

Testificatis non didicitis, vel etiam testium producendorum renunciatione nondum facta, etiam super eisdem articulis testes aliàs producti, produci & repeti, non possunt, c. constitutus, eod.

Si materia antiqui capituli repetitur aliquo addito, quod subijcitur necessitati probandi, possunt testes etiam antiqui publicatis attestatoribus produci; cum causa, extr. eod.

Attestationes recepte in summario fidem non faciunt in ordinario iudicio, c. veniens, eod.

Quae argumenta ad quem modum probanda cuius rei sufficiant, nullo certo modo satis definiti potest, sicut non semper ita, saepe sine publicis monumentis cuius rei veritas deprehenditur; aliàs numerus testium aliàs dignitas, aliàs authoritas, aliàs veluti consentiens fama confirmat, rei, de qua quaritur, fidem, l. testium, ff. eod.

Idonei non videntur esse testes, quibus imperari potest, ut testes fiant, l. idonei, ff. eod.

Testis idoneus pater filio, vel filius patri, non est, l. testes, eod.

Nullus idoneus testis in re sua intelligitur, l. nullus, eod.

Ad fidem rei gesta etiam non rogatus testis intelligitur, l. ad fidem, eod.

Vbi numerus testium non adijcitur, etiam duo sufficiunt.

unt: pluralis enim elocutio duorum numero contenta est, l. vbi numerus, ff. eod.

Si testes omnes eiusdem honestatis & existimationis sunt, & negotij qualitas & iudicis motus cum his concurrat, sequenda sunt omnino testimonia, c. ob carmen, ff. eod.

Non ad multitudinem testium, sed ad sinceram testimoniorum fidem, & testimonia, quibus potius lux veritatis adsistit, respicere iudex debet, d. l. ob carmen, eod.

Produci testis non potest, qui ante in eum Reum testimonium dixit, l. produci eod.

Quarta productio testium absq; solennitate legali concedi non debet, c. significauerunt, extr. eod.

Publicatis attestacionibus, admittitur aduersarius ad probandum contrarium, si ante publicationem super hac probatione contraria instrui non potuit, c. ex tenore, eod.

Si Actoris & Rei testes contraria deponunt, fidem sibi non derogant, sed praualent digniores & verisimiliora deponentes, & si in ceteris est disparitas, praefertur numerus, c. in nostra, eod.

Post publicationem attestacionum, contra personas testium excipi non potest, nisi iuramento iurauerit, quod ad hoc ex malitia non procedat, vel ante publicationem fuerit protestatus, vel ostendere poterit, quod post publicationem didicerit quod in personas obijcit, c. praesentium, extr. eod.

Domesticum testimonium omni iure reprobatur, c. in literis, l. domesticum, & l. testes, extr. C. & ff. eod.

Publicatio vel renunciatio testium in certis capitulis non prauidicat volenti testes producere in alijs, c. causam, extr. eod.

In causa appellationis super nouis articulis non tantum noui, sed etiam veteres testes producuntur, c. fraternitatis, extr. eod.

Attestationes in vno iudicio receptae fidem faciunt in eadem causa, & inter easdem personas coram alio iudice, C. causam, extr. eod.

Clerici non sunt a ferendo testimonio in causa Ecclesie sue, siue rationabili causa, repellendi, c. cum numerus, extr. eodem.

Episcopus ad dicendum testimonium citari non debet iure ciuili, id est, ut persona honoretur, & ne dignitas sacerdotij exempta confundatur, l. nec honore, C. de Episc. & cler. cum auth. sed iudex.

Consensu litigantium quibusuis testibus iusiurandum remitti potest, c. tuis questionibus, extr. de testibus, & glossa.

Iurabit testes, se nulla admixta falsitate aut mendacio, nec precio, nec amore, nec odio, nec timore, nec pro quoquam commodo testimonium dicturum, glossa in c. fraternitatis, extr. eod.

De singulis circumstantijs testes per iudicem prudenter sunt inquirendi, videlicet de causis, personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama, & certitudine, c. cum causam, extr. de testi.

Oportet iudicem cuncta rimari & ordinem rerum plena inquisitione discutere, 30. q. 5. secundum glossam in ver. ex tempore.

Si quis semel aut bis testes produxerit & testificata didicerit nulla postmodum productione utetur, etiamsi diuina iussio hoc praeceperit, c. penul. ext. de testib.

Atte-

Attestationibus publicatis, sicut non licet super eisdem, seu directò contrarijs articulis alios, vel eosdem testes in principali causa producere, sic nec in appellationis causa licet, cum vtrobiq; eadem subornationis causa sit timenda. Clem. 2. de testibus.

Vnius testis dictum non audietur, etiamsi præclara curia honore præfulgeat, l. iurisiurandi, C. eod.

Testes adhibendi sunt, qui præponant veritatem gratia & potentia, l. eos testes, C. eod.

Omnibus in re propria dicendi testimonij facultatem iura submouerunt, l. omnibus, C. eod.

Testis ratione testimonij subiicitur iurisdictioni eius iudicis, apud quem testimonium perhibet, tametsi alioqui præscriptione fori sit tutus, l. nullum, C. eod.

In probatione facienda testibus æquè creditur vt instrumentis, l. in exercendis, C. de fide instr.

Testimoniorum vsus ad eruendam veritatem inductus est, & idè testes adhibentur, vt veritatis testimoniorum perhibeant pro vtraq; parte & probatio rerum gestarum salua sit testibus adhibitis, l. curent, eod.

Testes contrarij sibi inuicem fidem derogant, c. in nostra, extr. eod.

Vnicus testis ad cumulandam probationem vel iuramenti dilationem, in supplementum probationis impetrandam proficit, c. fin. extr. de iureiur.